

آذربایجان غربی سرزمین رنگین کمان تمدنها :

آشنایی با استان آذربایجان غربی

این استان که در شمال غرب ایران واقع شده ۲/۶۵ درصد از مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد.

استان آذربایجان غربی از طرف شمال و شمال شرق با جمهوری آذربایجان و ارمنستان، از غرب با کشورهای ترکیه و عراق، از جنوب با استان کردستان و از شرق با استان آذربایجان شرقی و زنجان همسایه است.

بر اساس آخرین آمار تقسیمات کشوری این استان دارای ۱۷ شهرستان، ۲۸ بخش، ۱۴ شهر، ۱۰۳ دهستان و ۳۲۲۷ آبادی دارای سکنه می‌باشد و مرکز آن شهر تاریخی ارومیه است.

ارومیه

شهر ارومیه در جلگه‌ای به طول ۷۰ کیلومتری و عرض ۳۰ کیلومتر در کنار دریاچه ارومیه گسترده است. پیشینه تاریخی و استقرار این شهر در مسیر قفقاز، ارمنستان، آسیای صغیر و بین النهرین و نیز زمین‌های بارور و آب و هوای مساعد، اهمیت بسیار ویژه‌ای را به آن بخشیده است.

نام باستانی این شهر و دریاچه آن چی چست و چی چتا است. سریانیان آن را اورمیا و ارمنی‌ها اورمی و اعراب آنرا ارمیه و ایرانیان ارومی یا ارومیه نوشته‌اند. بعد از اسلام نیز ارومیه دومین شهر مهم آذربایجان، پس از مراغه، به شمار می‌رفت.

از قرن ۱۵ میلادی که ترکان جایگزین امپراطور روم شرق شدند، بازار ارومیه به عنوان شهر سرحدی اهمیت فوق العاده‌ای پیدا کرد و از برج و باروی مهمی برخوردار شدند. شهر ارومیه نقطه طلاق اقوام وادیان پیرامون خود از قبیل آشوری‌ها، ارمنی‌ها، یهودی‌ها و بالاخره مسلمانان بود و به تبع آن حائز ویژگی‌هایی شد.

بنا و یادمانهای تاریخی

عمارت چهار برج ارومیه: ساختمان بزرگی است که به دستور رضا قلی خان بیگلربیگی (فرزند موسی خان) بنا شده است.

سه گنبد: این بنای تاریخی در جنوب شرقی ارومیه قرار دارد، برخی از مورخین عقیده دارند که این بنا به جای آتشکده‌ای از دوره ساسانی احداث شده است، ولی هیچ گونه سند معتبری مبنی بر صحت ادعای خود ندارند.

یخچال دو قوز پله: این بنا از آثار باقیمانده دوره قاجاریه است که تا قبل از گسترش شهر ارومیه اهالی نه تنها از یخ آن استفاده می‌کردند، بلکه جهت انجام مراسم [چهارشنبه‌سوری](#) نیز به کنار نهر می‌آمدند.

خانه انصاری: این بنا مربوط به سیف الله خان انصاری بوده است و قدمت آن با توجه به کتیبه موجود به سالهای ۱۳۳۰-۱۳۳۴ هجری قمری می‌رسد.

ساختمان شهرداری: این بنا در حدود سال ۱۳۱۰ هجری شمسی توسط ملا اوستا که چیره دست ترین معمار زمان خود در شهر بوده ساخته شده.

ساختمان شهربانی و ستاد لشکر: این دو ساختمان در ضلع شرقی میدان انقلاب ارومیه قرار دارند.

کاظم داهی: قلعه کاظم داهی در دهستان انزل شهرستان ارومیه و در کنار روستای کورچین قلعه واقع شده است. بنا به نوشته مورخین اسلامی، هلاکو خان مغول اموال قیمتی و خزائن نفیس خود را در این قلعه پنهان نموده بود. این قلعه در جنگ جهانی اول به مدت ۹ سال پناهگاه کاظم نامی از اهالی قوشچی و یاران وی بوده است.

قلعه دم دم: این قلعه در سال ۱۰۱۸ هجری قمری بر فراز کوهی به همین نام در ۱۸ کیلومتری جنوب غربی ارومیه ساخته شده است.

جاذبه‌های طبیعی

منطقه حفاظت شده پارک ملی ارومیه: این منطقه کل دریاچه ارومیه و سواحل و جزایر آن را در بر می‌گیرد. این منطقه که تا سال ۱۳۵۴ به عنوان شکارگاه مورد استفاده قرار می‌گرفت، به عنوان یکی از مهمترین زیستگاه‌های حیات وحش به ثبت رسید و مورد حفاظت قرار گرفت.

پوشش گیاهی برخی از جزایر این منطقه، بیشه زار و نیمه جنگلی می‌باشد که کل وسعت آن در حدود ۴۸۱۰ هکتار برآورد شده است. هر نوع شکار صید در این منطقه ممنوع است و در نتیجه محل امنی برای حیوانات، از قبیل قوچ، میش، کوزن، پلنگ، مار، فلامینگو، غاز، قو، پلیکان و ... می‌باشد.

دریاچه ارومیه: دریاچه ارومیه در کتب پهلوی (چی چست) در شاهنامه (خنجست)، در نزهة قلوب (دریای شور) و در آثار به جای مانده از آشوری‌ها و مادها- ریما- (دریای افول خورشید) خوانده و نوشته شده است. این دریاچه در دوره اتوسن تشکیل شده و وسعت آن در زمان کم آبی ۴۰۰۰ و در مواقع پر آبی ۶۰۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد.

آب دریاچه بی نهایت شور و میزان نمک محلول آن دو برابر اقیانوسها می‌باشد و از این جهت هیچ ماهی و نرم تنی به جز گونه سخت پوستان، و هیچ رستنی به جز جلبک‌های کبود سیانوفه در آن زندگی نمی‌کنند. به همین علت نیز آب آن هیچ وقت یخ نمی‌زند.

از زمان‌های قدیم آب دریاچه ارومیه به علت املاحی که در آن محلول است، مورد توجه بیماران امراض جلدی و اطباء محل بوده است. پزشکان استفاده از آب دریاچه (مخصوصاً از لجن آن) را به بعضی از بیماران توصیه می‌کردند. دریاچه ارومیه دارای جزایر و شبه جزیره‌های متعددی است که از اهمیت توریستی قابل توجهی برخوردارند.

این دریاچه دارای ۱۰۲ جزیره کوچک و بزرگ با صخره‌های سنگی بدون سکنه (غیر از جزیره اسلامی) می‌باشد که محل تخم گذاری انواع پرندگان مهاجر و آبی است.

اماکن زیارتی و مذهبی

مسجد جامع: مسجد جامع ارومیه یکی از آثار کهن و قدیمی شهر ارومیه است. این مسجد وسط بازار قدیمی شهر قرار دارد و جزء اصلی بافت قدیمی به حساب می‌آید. برخی محققین را عقیده بر آن است که این بنا ابتدا آتشکده بوده است. که بعد از تسلط مسلمین ویران شده و سپس در قرن هفتم بر روی آن مسجدی ساخته شده است.

مسجد سردار ارومیه: مسجد سردار یا ساعتلو در خیابان امام و در امتداد راستانه غلام خان که قسمت مهمی از بافت قدیمی شهر ارومیه را شامل می‌شود، واقع است. این مسجد در عهد قاجاریه توسط عبدالصمدخان پدر آقا خان، جد اعظم عظیم السلطنه سردار ساخته شده است.

مسجد مناره: مسجد مناره، بنایی است با مناره بلند که در دوره قاجاریه و توسط دو تن به نام حاج علی یارخان و حاج یدالله امیر نظامی افشار ساخته شده است.

مقبره امامزاده برکشلو ارومیه: بنا به روایتی این مقبره مدفن دو برادر از امامزادگان به نامهای ابراهیم و محمد است که چهار پشت آنها به حضرت امام زین العابدین (ع) می‌رسد. در عین حال به استناد اظهارات برخی معمرین

این روستا، امامزاده مذکور مدفن یکی از اولاد حضرت موسی ابن جعفر (ع) است. قدمت تاریخی این مقبره از دوره زندیه یا اوایل دوره قاجاریه است.

امامزاده دیزج تکیه ارومیه: در دهکده دیزج تکیه از بخش باراندوز چای، قبری که روی آن ساختمان متوسطی بنا شده است و آن را امامزاده می‌خوانند، وجود دارد. این قبر زیارتگاه اهالی روستاهای اطراف و اهالی شهرستان ارومیه است.

کلیسای مارقوریاقوس: کلیسای مارقوریاقوس در حومه شهر ارومیه قرار دارد و بر دامنه کوه کم ارتفاعی به همین نام واقع است. بنای کلیسا را با توجه به فرم ساده و شیوه معماری آن به دوره ساسانی نسبت می‌دهند.

کلیسای ننه مریم: کلیسای ننه مریم که به نام کلیسای شرق آشوری نیز خوانده می‌شود، به استناد منابع قدیمی کلیسایی، این کلیسا در گذشته و پیش از مسیحیت آتشکده بوده و یکی از پرستشگاه‌های زرتشتیان به شمار می‌آمد.

کلیسای سیر: قدمت کلیسای سیر به ۱۷۰۰ سال پیش باز می‌گردد. مصالح عمده به کار رفته در این بنا سنگ لاشه بوده و ارتفاع آن به هفت متر می‌رسد.

اشنویه

در ناحیه اقوامی چون لولوبی‌ها، هوربائی‌ها، آشوری‌ها، اورارتوها و مادها در دوره‌های معینی از تاریخ می‌زیسته‌اند. در کتیبه کوروش از ایالت اشوناک (اشنویه) به نام خراجگزار نام برده شده است.

بوکان

شهرستان بوکان در منطقه تقریباً کوهستانی و معتدل قرار گرفته که از جهت شمال به میاندوآب و از جنوب به شهرستان سقز و از شرق به صائین‌دژ و از غرب به شهرستان مهاباد منتهی می‌شود.

تکاب

تکاب به معنی آب باریکه و زمین کم آب است. منطقه تکاب دارای ده‌ها اثر تاریخی قبل و بعد از اسلام است که از آن جمله می‌توان به تخت سلیمان اشاره کرد که در ۴۵ کیلومتری شمال شرقی آن واقع شده است.

تخت سلیمان: تخت سلیمان و مجموعه آثار باستانی و تاریخی آن یکی از مهمترین و مشهورترین مراکز تاریخ و تمدن ایران محسوب می‌شود. این مجموعه در ناحیه تکاب و بر روی یک بلندی طبیعی به ارتفاع ۲۰ متر از سطح دشت احداث شده است.

در این مجموعه تاریخی محل شگفت‌انگیزی به نام زندان قرار دارد که مشتمل است بر بقایای معبدی از دوران ماقبل تاریخ و عهد ماد. در اطراف تخت سلیمان آب گرم‌های جوشان و حتی چشمه‌های سرد وجود دارند که

بسیار جالب توجه و دیدنی هستند. همچنین شکاف بزرگی که در اثر زلزله پدید آمده از نکات دیدنی تخت سلیمان است.

این مکان وجود احتمالی محوطه‌های مسکونی از دوره آتشفشان را نشان می‌دهد که از نظر باستان‌شناسان محل گورهای دسته جمعی تومولوسها مربوط به هزاره اول قبل از میلاد است. مجموع گورهای تومولوس که به شکل تپه باستانی است، شامل چند هزار گور فرعی می‌باشد که یک گور اصلی را حلقه وار در میان گرفته‌اند .

جاذبه های طبیعی

خوی

شهر خوی را که به علت استقرار در محلی پست اصطلاحاً (خوی چو خوری) نیز می نامند، از اهمیت نظامی و تجاری ویژه‌ای برخوردار بود. پیش از اسلام شعبه‌ای از بزرگراه معروف ابریشم که شرق را به غرب متصل می‌نمود، از خوی عبور می‌کرد.

درویدر اسلام نیز راهی که بلاد جزیره العرب را به ماورای خزر، ارس، اردبیل و مرکز آذربایجان وصل می‌کرد، از خوی می‌گذشت. شهر خوی امروزه یکی از شهرهای مهم استان آذربایجان غربی و دارای آثار تاریخی متعددی است. خوی در زبان کردی به معنای نمک است و به واسطه وجود معادن نمک در منطقه، به خوی معروف شده است.

سردشت

مردم سردشت آنجا را زادگاه زرتشت (پیغمبر ایرانی) می‌دانند و عقیده دارند که سردشت از نام این پیغمبر اخذ شده است. سردشت طبیعی زیبا دارد و آبشار آن معروف است. در این شهر آثار تاریخی ویژه‌ای کشف شده است.

سلماس

بافت اولیه این شهر در گذشته روستایی بود، ولی به علت مرکزیت ارتباطی -تجاری و با گسترش مبادلات بازرگانی بازارهای هفتگی و جذب خدمات به صورت شهر در آمده است. با توجه به حفاری‌های به عمل آمده از تپه تبار قدمت سلماس به زمان مادها می‌رسد و در زمان هخامنشیان (زاروند) نام داشت.

سیه چشمه

نام سابق سیه چشم (قره عینی) بود. سیه چشمه با وسعتی معادل ۵۰۰۰ کیلومترمربع بین شهرهای خوی و ماکو واقع شده است. منطقه چالدران که در این قسمت از استان قرار گرفته است، به علت وقایع جنگ‌های شاه اسماعیل اول با سلطان عثمانی اهمیت تاریخی دارد.

صائین دژ

در زمان ساسانیان در ۳۰ کیلومتری آتشکده، آذر گشنسب، قلعه ای بانام صائین (نگهدارنده) دژ بنا شد. این قلعه مورد استفاده افرادی بود که برای نیایش و زیارت به آتشکده می آمدند. بعد از حمله اعراب، نام آن صائین قلعه تغییر یافت. این قلعه در دوره های بعد محل عبور و اقامت زائران کربلا شد. نام این شهر در دوران به شاهین دژ تغییر یافت، ولی پس از پیروزی انقلاب اسلامی همان صائین دژ خوانده شد.

ماکو

شهر ماکو در گذشته یکی از قلاع محکم سرحدات ایران و عثمانی محسوب می شد. از این شهر در طول تاریخ به اسامی مختلفی یاد شده بنا به روایتی می گویند، اسم قدیم ماکو (شاوارشان) بود که از کیارستان که امروزه به نام سیاوش معروف است اخذ شده است.

شوط

آب گرم شوط : در ۲۷ کیلومتری جنوب شرقی ماکو واقع شده است. ۲/۵ کیلومتر بعد از شوط آباد تپه ای وجود دارد که آب گرم از بالای آن خارج می شود.

چایپاره

منطقه حفاظت شده مراکان : در جنوب سواحل ارس و شمال شهرستان ماکو واقع شده و دارای پوشش گیاهی نیزار و بیشه زار است. در این منطقه حیوانات و پرندگان از قبیل قوچ، میش، پلنگ، مار، موش، سنجاب، گراز، جغد و ... زندگی می کنند و جزو مناطق شکار ممنوع محسوب می شود.

پلدشت

منطقه حفاظت شده آغ گل : در نزدیکی منطقه مراکان، بین پل دشت و ماکو قرار گرفته است و یکی از زیستگاه های مهم پرندگان مهاجر و گونه های جانوری بومی محسوب می شود. شکارگاه آغ گلشکارگاه آغ گل در غرب پل دشت، در نزدیکی رودخانه ارس واقع شده و حیواناتی نظیر گراز، خوک، روباه، سنجاب را در خود جای داده است .

مهاباد

مهاباد در گذشته، آبادی کوچک و بی اهمیتی بود، ولی در سال ۱۰۳۸ هجری قمری در اواخر سلطنت شاه عباس اول، شخصی به نام بداق السلطان که ریاست قوم مکری را به دست گرفته بود، مرکز حکومت خود را به مهاباد منتقل کرد .

نام قبلی این شهر ساوجبلاغ (چشمه سرد) بود که در ۱۴ مهر ماه ۱۳۱۴ همزمان با تغییر نام تعدادی از شهرهای ایران به مهاباد خوانده شد. شهر مهاباد در گذشته در اثر زلزله نابود و مجدداً ساخته شد.

میان‌دوآب

این شهر به دلیل اینکه میان رودهای زرینه‌رود و سیمینه رود واقع شده است، میان دوآب نامیده می‌شود و همواره مورد توجه بوده است. در این منطقه اقوام مختلفی مانند مادها، اورارتوها، کردها، سلجوقیان، ترکها و مغولها زندگی و حکومت کرده‌اند.

نقده

شهر نقده در میان شهرهای مهاباد، پیران شهر، اشنویه و ارومیه واقع شده است و به عنوان کانون ارتباطی بین شهرهای فوق است. عبور رودخانه گدار، وجود اراضی حاصلخیز و موقعیت نظامی آن از علل ایجاد این شهر بود.